

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра за економија

СЕМИНАРСКА РАБОТА

НАСЛОВ:

**ОСНОВНИ ФИНАНСИСКИ ИЗВЕШТАИ И НИВНА ПРИМЕНА ОД
УПРАВУВАЧКОТО СМЕТКОВОДСТВО**

Ментор:

Проф. д-р Благица Колева

Изработиле:

Ана Кацурова 084106

Ристе Петров 084129

Април 2023, Штип

Содржина:

1. Вовед	3
2. Главен дел	4
2.1 Што е управување?	4
2.2 Какви управувачки одлуки постојат базирани на финансиските извештаи..	5
2.3 Видови финансиски извештаи	7
2.3.1 Биланс на состојба	7
2.3.2 Биланс на успех	16
2.3.3 Извештај за готовински тек	20
2.3.4 Извештај за промена на капитал	20
2.4 Основни финансиски показатели	21
2.4.1 Показатели за анализа на профитабилноста на компанијата	22
2.4.2 Показатели за деловна активност	26
2.4.3 Показатели за анализа на ликвидноста	28
2.4.4 Показатели за солвентност/сигурност	29
2.4.5 Пазарни конекции	32
2.5 Пример за анализа на финансиски извештаи на претпријатието АД Грозд - Струмица 2020/21	35
3. Завршен дел	42
Користена литература	

1. Вовед

Управувањето со фирма во пазарно ориентирано стопанство и приватно сопственост над капиталот станува се покомплицирано, а посебно за раководителите кои немаат основни познавања од сметководството. Сметководството во денешното окружување станува главна алатка во „навигацијата“ на фирмата. Тоа во суштина има многу инструменти кои даваат, емитираат информации кои се корисни за водење на фирмата кон поставените цели. Ако пилот не знае какви информации даваат контролните инструменти кои се корисни во кабината на авионот тешко ќе може да го управува. Слично на таа состојба се наоѓа директорот и менаџментот на фирмата. Тие не можат да ја водат истата без сметководството и без да знаат што покажуваат основните финансиски извештаи.

Финансиските извештаи претставуваат од една страна, помагало за анализа на финансиското и економското работење на фирмата а од друга страна, даваат релевантни информации за донесување на стратешки, тактички и оперативни одлуки за опстанокот и развојот на фирмата во конкурентското окружување. Постојат неколку видови на финансиски извештаи, меѓу кои најважни: биланс на состојба, биланс на успех, извештај за парични (готовински) текови, извештај на промена на капиталот и објаснувачки забелешки.

Во овој труд се обелоденети како се користат информациите кои произлегуваат од основните финансиски извештаи и како менаџерот истите може да ги применува при донесување на стратешки, тактички и оперативни одлуки преку пример од финансиските извештаи на претпријатието АД Грозд - Струмица.

2. Главен дел

2.1 ШТО Е УПРАВУВАЊЕ

Според И. Адигез, управувањето ги опфаќа донесувањето на одлуки и нивното спроведување. Поврзано со тоа авторот истакнува:¹ „нема добро да управувам, дури и ако одлуките ни се извонредни, доколку истите не ги спроведуваме ефикасно. Исто така лошо ќе управуваме ако спроведуваме лоши одлуки и колку подобро така би работеле, толку полошо би ни било. Според тоа квалитетот на управување и нивно е функција на усвоени квалитетни и делотворни одлуки и нивно ефикасно спроведување“. Во врска со тоа, треба да се нагласи дека одлуката е детерминирана со намера или цел која се сака да се постигне, со расположливите информации нивно разгледување, т.е. расудување на сегашната состојба на развојот и идното работење. Накратко ова би се кажало вака:

ОДЛУКА = НАМЕРА + ИНФОРМАЦИИ + РАСУДУВАЊЕ

Од тоа произлегува дека процесот на управување (одлучувањето е управување во потесна смисла на зборот) не може да се замисли без информации. Меѓутоа, кога се зборува за одлучувањето, вообичаено се нагласува дека процесот на донесување одлуки може да се одвива на два начина и тоа:

- 1. ирационален процес**, при што одлуките се донесуваат врз основа на интуиција, пракса, и
- 2. рационален процес**, при што одлуките се донесуваат врз основа на егзактни факти, знаење и информациски подлоги.

Во современиот пазар, кој подлежи на хаос и турбуленција, кога промените се многубројни и чести, тогаш е јасно дека управувањето треба да биде рационален процес. Но, често се истакнува и овој став: Одлуките треба да се засноваат на размислувања, а не на факти, затоа што во многу случаи фактот може да доведе до заблуда ако не е во прав контекст. Освен тоа, многу често може да се најдат факти кои може да оправдат нечие гледиште, дури и ако тоа гледиште е неисправно.

¹ Upravljanje promenama, Isak Adizes, 1989

2.2 КАКВИ УПРАВУВАЧКИ ОДЛУКИ ПОСТОЈАТ БАЗИРАНИ НА ФИНАНСИСКИ ИЗВЕШТАИ

Во процесот на управување се разгледуваат следниве три нивоа на одлуки:

- **стратегиско** или највисоко ниво;
- **тактичко** или средно ниво;
- **оперативно** или најниско ниво на донесување одлуки.²

Стратегиските одлуки се одлуки на високо ниво кои го поставуваат целокупниот правец на организацијата. Некои примери за стратешки одлуки засновани на финансиски извештаи се:

1. Одлучување за проширување на бизнисот на нов пазар или производна линија врз основа на потенцијалниот раст на приходите - измерено преку споредба на порастото на приходите во последните години во билансот на успех - и повратот на инвестиции (ROI);
2. Одлука за намалување на долговите на компанијата заради зголемување на вредноста на дивидентите;
3. Одлука за инвестирање во нови технологии или недвижности за намалување на трошоците на долг рок.

Тактичките одлуки се поконкретни кои го поддржуваат стратегискиот правец на организацијата. Некои примери за тактички одлуки засновани на финансиски извештаи се:

1. Одлука за промена на ценовна стратегија за одредени производи или услуги врз основа на анализа на профитабилноста на секоја линија на производи (ваквата анализа е детерминирана од профитабилноста на индивидуални производи или производни линии врз основа на приходи, расходи и други трошоци);
2. Одлука за инвестирање во обука или тренинг програми за вработените за подобрување на продуктивноста и намалување на трошоците;
3. Одлука за изнајмување на опремата наместо целосно да се купи за да се подобри готовинскиот тек.

² Менаџмент, Бобек Шуклев, 2013

Оперативни одлуки се секојдневни одлуки кои се неопходни за одржување на работата на организацијата. Некои примери за оперативни одлуки засновани на финансиски извештаи се:

1. Одлука за купување на залихи од одреден добавувач врз основа на споредба на цените и условите за исплата;
2. Одлука за аутсорсинг на одредени процеси или функции за намалување на трошоците.

Според горенаведеното, заклучуваме дека **менаџерите треба да ги разбираат информациите што доаѓаат од финансиските извештаи**, кога донесуваат стратешки, тактички и оперативни одлуки, **поради:**

- 1. Планирање и буџетирање** - извештаите обезбедуваат важни податоци кои можат да им помогнат на менаџерите да планираат и буџетираат за иднината.
- 2. Евалуација на перформансите** - извештаите можат да им помогнат на менаџерите во оценување на перформансите на различни оддели. Со споредување на проектирани бројки, менаџерите можат да ги идентификуваат областите кадешто се потребни подобрувања и да преземаат корективни мерки доколку е потребно.
- 3. Инвестициски одлуки** - извештаите можат да обезбедат вредни информации за потенцијалниот поврат на инвестицијата и да ги проценат вклучените ризици.
- 4. Контрола на трошоците** - извештаите им овозможуваат на менаџерите да ги идентификуваат областите кадешто трошоците можат да се намалат или контролираат.

Основните финансиски ограничувања можат да се согледат од финансиските извештаи. Преку нив, може да се заклучат сигурноста и ефикасноста кои се мерат со рентабилноста. **Билансот на состојба** дава преглед на **сигурноста во работењето** во поглед на ликвидноста, задолженоста и финансиската стабилност на фирмата, а **билансот на успех** овозможува преглед на **ефикасноста или успешноста** .т.е профитабилноста во работењето. За оценка на ефикасноста во работењето основна подлога ќе биде извештајот за добивката, но ќе се користат и одредени податоци од билансот на состојбата.

2.3 ВИДОВИ ФИНАНСИСКИ ИЗВЕШТАИ

За оцена за управувањето со работата на некоја фирма, потребна е адекватна информациска подлога. Значаен дел на такви информации се генерираат во финансиските извештаи. Класификацијата на финансиските извештаи е прикажана на сликата:

Сите овие извештаи се меѓусебно поврзани и усмерени едни кон други. Како што дел од податоците од билансот на успех што се користат при составување на извештајот за паричните текови (на пр. се користи нето добивката и трошоците при пресметка на оперативната добивка). Некои имаат статичен карактер - билансот на состојба бидејќи прикажуваат ситуација во одреден временски момент, а други прикажуваат промени на економските категории во одреден период и затоа имаат динамичен карактер - билансот на успех. Без разлика, сите заедно зборуваат за „здравствената состојба“ на претпријатието.

2.3.1 Билансот на состојба ја прикажува финансиската состојба (меѓусебен однос на имотот - средствата, обврските и капиталот) на едно претпријатие. Билансот на состојба се составува во вид на двостран преглед, во кој средствата (активата) се искажуваат на левата, а капиталот и обврските (пасивата) на десната страна (двострана форма, која не се користи во практиката) или во вид на извештајна форма, во која средствата (активата) ѝ претходат на капиталот и обврските (пасивата) на компанијата.

Елементите кои се директно поврзани со мерењето на финансиската состојба во овој извештај се средствата, обврските и капиталот. Од тука и основната сметководствена равенка која ја покажува билансната рамнотежа:

$$\text{СРЕДСТВА} = \text{ОБВРСКИ} + \text{КАПИТАЛ}$$

Средство е ресурс контролиран од страна на деловниот објект како резултат на минати настани и од кој се очекува прилив на идни економски користи. **Обврска** е сегашна облигација на деловниот субјект која произлегува од минати настани чиешто подмирување се очекува да резултира во одлив на ресурси кои содржат економски користи од деловниот субјект. **Капитал (главнина)** е остаток на учество во средствата на деловниот субјект по одземањето на сите негови обврски.³ Овој извештај покажува колку деловниот субјект има и колку должи.

А) Нематеријални средства - оваа класа на постојани средства се карактеризира за посебни индустрии кои што произведуваат вакви средства и со тоа додаваат вредност на самата компанија и на самите крајни производи. Оптимално за скоро сите индустрии е да се користат истите како левериџ за повисоки профитни маржи и за зголемување на идните готовински текови. Истовремено треба да се внимава да не земаат преголем ризик со одвојување на преголем удел од активата во истите без пропорционално постигнување на доволно ефективен принос во сооднос со вложениот капитал. Во истите се вбројуваат:

- Издатоци за истражување и развој;
- Основачки вложувања;
- Гудвил;
- Патенти, лиценци, франшиза, концесии;
- Заштитен знак, трговско име и сл.

Б) Материјални средства - претставува другата класа која ги сочинува постојаните средства, најголем дел од претпријатијата имаат мнозинството од уделот на постојани средства содржани во оваа класа. Истата е поразновидна од нематеријалните средства. Во неа се вбројуваат:

³ Benjamin Graham I Spenser B. Meredit, *The interpretation of financial statements*, 1937

а. Земјиште - се карактеризира со ниски стапки на трошоци за одржување и отсуство на амортизација, единствени трошоци кои што би можеле да настанат се воведување на даноци спрема истото од страна на државата или капитални загуби поради намалување на пазарната вредност на истото.

б. Градежни објекти - се карактеризираат со одреден степен на амортизација иако доста поголем временски период на амортизирање на истите во споредба со другите долгорочни средства. Истите подлежат на даноци на имот, но како предност особено во тековниот период се трендовите на покачување на пазарната цена и со тоа реализирање на капитална добивка од реализација на продажба на истите.

в. Машини - се карактеризираат со доста висок степен на амортизациона стапка со временски период на амортизација не подолг од 20-25 години, покрај тоа со нивното впуштање во погон произведуваат трошоци за одржување. Покрај ова постои ризик од технолошко застарување на истите и со тоа нивната вредност после одреден временски период нагло може да се сведе близу до нула.

г. Транспортни средства - овие средства имаат уште поголема стапка на амортизација од машините, истите допринесуваат скоро еднаква вредност колку и самите машини во додавањето на вредноста на производот. Управителите треба да внимаваат на економичноста на истите и треба да компензираат со реинвестирање во истите особено во периоди кога цените на инпутите за истите (енергенсите) се значително под влијание од инфлаторни притисоци.

В) Долгорочни вложувања - се карактеризираат со минимални промени во структурата особено во периоди на експанзивни периоди кога имаме поволни услови за проширување на оперативните текови и реинвестирање на добивката за зголемување на производствениот капацитет. Во оваа класа се вклучени:

а. Вложувања во хартии од вредност (обврзници, акции или долгорочни меници) од други претпријатија - овие средства се карактеристични за компании кои имаат изобилство од капитал или пак имаат придружни друштва во кои имаат малцински удели. Големите корпорации и финансиските друштва од различен обем најчесто вложуваат со цел да ги диверзифицираат вишокот од ликвидни средства и да добијат принос за истите. Управителите со цел да не го згаснат оперативниот процес и да не наштетат на долгорочниот успех не треба да се потпираат премногу на истите.

б. Вложувања во материјални постојани средства кои не се употребуваат во работењето (земјиште кое се држи заради шпекулирање – продажба) - овие средства се карактеристични за компании кои што имаат портфолија на недвижности и кои можат да си го дозволат луксузот да тргуваат со недвижности надвор од оперативните дејности. Овие вложувања во пазари на недвижност особено како нашиот може да најдат висока примена иако од котираните друштва на берзата не може да се забелжи значителен удел од нивната актива.

в. Вложувања во посебни фондови (пензиски фондови, инвестициски фондови,

осигурителни фондови) - овие средства се карактеристични за компании кои имаат оперативни дејности во држави со високо развиени финансиски пазари или пак доколку имаат подружници во истите и ги користатат вишокот ликвидни средства за постигнување на маргинална финансиска добивка.

ТЕКОВНИ СРЕДСТВА – претставуваат најликвидната форма на актива, истата за разлика од постојаните средства доживува големи промени особено во друштва кои што имаат голем обрт на тековните средства и секојдневно се забележливи промени во истите.

а. Парични средства (жиро-сметка, благајна, девизна сметка, акредитиви, парични еквиваленти – чекови, меници, благајнички записи и сл) - најликвидната форма на тековни средства, управителите истата ја користат секојдневно за подмирување на обврски и наплата на побарувања. Од аспектот на претпазливост за истата би ги издвоиле сигурноста во форма на депозити истовремено во форма на готовина во благајна. Покрај ризикот за сигурност постои кредитниот ризик поврзан со недостаокот од истата особено во периоди кога има притисоци за наплата на побарувањата од страна на добавувачите.

б. Краткорочни вложувања (вложувања во акции или удели во поврзани субјекти, заеми на поврзани субјекти, вложувања во хартии од вредност за тргување, дадени кредити, депозити, кауции и сл.) - оваа категорија на тековни средства се карактеризира со помала ликвидност во споредба со парите и паричните еквиваленти, истите се користат во тековното работење на претпријатието особено доколку истото води политика на предвременно финансирање со цел да се осигура за наплата на производите, особено ако истите се капитално интензивни и од голема вредност. Ваквите претпријатија имаат краткорочни вложувања во депозити за потребните материјали кои ги имаат набавено од своите добавувачи. Покрај депозитите, карактеристични се акредитивите за компаниите кои соработуваат со добавувачи од странство и во услови на претходно недоговорена набавка потребно е искористување на истите со цел да се обезбедат средства во најбрз можен рок.

в. Побарувања (побарувања од купувачите во земјата и странство, побарувања од поврзани субјекти, побарувања од државата, побарувања од вработените и сл) - побарувањата се средства кои што се граничат на работ на ликвидноста особено доколку истите се побаруваат од страна на претпријатија со суспектен бонитет и лоши навики за исплата на истите. Покрај нивната можност за пазарна препродажба, тие доколку се тргуваат подлежат на високи дисконти стапки и поради ова треба да се внимава на нивниот удел во однос на вкупното ниво на тековни средства. Нивното тргување на нашиот пазар на пари е непостојано и

поради ова тие се доста неликвидни. Друг аспект е систематскиот кредитен ризик кој што би можел да настане во случаи на неисплата од страна на голем број од компаниите од кој се очекува подмирување на побарувањата спрема нив.

г. Залихи (суровини и материјали, производство во тек, готови производи и трговски стоки) - управувачите треба да ги сметаат залихите како доста ликвидни средства, особено доколку работат со доста побарувани репроматеријали/залихи. Тие се од големо значење за претпријатието и правилното управување со количеството на истите е од големо значење за оперативниот процес. Принципот на точно на време претпоставува дека претпријатието треба да има доволно залихи за да не го закочи производствениот процес за најмалку 3-5 дена или пак временскиот тек за обрт на залихи во зависност од времетраењето на производствениот процес од репро материјал до готов производ и кванитетот на посакувано производство и посакуван вишок на готови производи.

Поважни видови на залихи за максимизација на профититет и зголемување на ефективност се:

- Сигурносни залихи – количество на стоки во магацинот што се држат за сигурност од непредвидени промени во побарувачката или понудата.

- Шпекулативни залихи – количество стоки во магацинот, набавени со намера да се продаваат кога цените значително ќе се зголемат. Тоа може и намерно да се предизвика со помош на одредени шпекулативни акции.

- Сезонски залихи – количество стоки набавени во текот на годината, наменети за задоволување на зголемената побарувачка во краток период од сезоната (на пример, велигденски јајца, костими за капење).⁴

д. Однапред платени трошоци – АВР (однапред платени полиси за осигурување, однапред платена кирија, трошоци за реклама, претплата за списанија, даноци и сл.) овие средства покрај тоа што се со најмало ниво на ликвидност истите се доста корисни како тековни средства бидејќи доколку се

⁴ <https://instore.mk/record/23/6864/igor-kjika-optimizacija-na-nivoto-na-zalihite---modeli-za-nivno-upravuvanje>

искористат правилно, истите можат да доведат до големи профитни маржи со намалување на трошоците со однапред плаќање на иситите (особено во период на волитилитет на цените на трошоците без разлика дали се фиксни или варијабилни). Пресметката за исплатливоста на истите се прави со следниве услови и предвидувања:

- дисконтот за предвремено плаќање (позитивен фактор за АВР)
- стапката на намалување на трошокот во иднината (негативен фактор за АВР)
- субјективно вреднување на трошокот во споредба со другите трошоци (позитивен фактор на АВР)

КАПИТАЛ - претставува една од класите од страната на пасивата, оваа класа е од есенцијално значење не само за управителот туку и за сопствениците за бизнисот бидејќи се во директен сооднос со капитализираната/сигурната вредност на компанијата. Влегуваат следниве ставки:

а. Основен капитал - овој вид на капитал го вклучува капиталот кој што влегува во примарната емисија на сопственичките хартии од вредност (акциите), овој капитал се нарекува и уште основна главина и истиот се запишува и уплаќа при основање на друштвото.

Истиот не варира во текот на постоењето на претпријатието, освен доколку имаме зголемување на бројот на акции по пат на емисии или намалување на истите со поништување на реоткупените акции. Овој вид на капитал значајно треба да ги засега инвеститорите со цел да можат правилно да ја одредат тековната номинална/сметководствена вредност на акциите кои ги поседуваат.

б. Акумулирана (задржана) добивка - управителите ја зголемуваат истата особено во услови кога се обидуваат да го избегнуваат трошоците на добивка со реинвестирање на истата или акумулација на истата. Како одличен пример за истото е ситуацијата во Стопанска Банка АД Скопје која што поради отсуството на закон за избегнување на двојно даночење помеѓу Република Македонија и

Република Грција, Национална Банка на Грција како водечки акционери од 95% во Стопанска Банка АД Скопје води политика на акумулирање на истата се додека не се разрешат горенаведнети финансиски проблеми.

в. Резерви - се најзначаен дел од капиталот кој што функционира како апсорбирач на повисоки трошоци и евентуално неочекувани загуби за кои претпријатието немало временски период да реагира и истите да ги спречи. Управителите треба да бидат деликатни во одредувањето на количината на истите во сооднос со макро и микро економските фактори во околината и соодветно да го зголемуваат и намалуваат нивото на истите во зависност со потребите.

Како подкатегорија на резервите се изнаоѓа формата на ревалоризирани резерви која што се формулира како разликата помеѓу пазарната и набавната вредност на хартиите од вредност кое ги поседува. Во зависност од разликата истата може да изнесува зголемувачки на општото ниво на резерви или да доведува до намалување на износот на истите.

ОБВРСКИ - претставува преостантата класа од страната на пасивата во билансот на состојба, на истите се обрнува значење поради негативната дразба која ја даваат при изготвување на било какви анализи особено од страна на лица со ниска аверзија кон ризик. Иако истите најчесто се асоцираат како негативност во аспектот на успешноста на самото претпријатие, со правилно управување на истите може да се искористат како добра алатка за левризирање на растот на претпријатието. Обврските се делат на:

А) Долгорочни обврски - долгорочните обврски со нивната билансна состојба влијаат на солветноста на претпријатието, многу е важно за што ќе се користат долгорочните обврски и дали истите ќе доведат до долгорочно зголемување на готовинскиот принос. Исто така важни фактори се каматната стапка со цел да се види исплатливоста на инвестицијата во однос на добиениот принос со истата. Важни карактеристики е одржување на добра историја со исполнување на долгорочните обврски особено по основ на кредити и обврзници со цел да не се

изгуби кредитниот потенцијал со оставање на лоши сигнали во кредитните регистри. Во долгорочни обврски влегуваат:

а. Долгорочни обврски по основа на заеми и кредити - овој вид на обврски е најприменуван особено од фирми кои го немаат луксузот да си дозволат да издаваат должнички хартии од вредност. Предност за истите е помалите иницијални трошоци и помалиот временски период за добивање на средствата во разлика од хартите од вредност.

б. Долгорочни обврски по основа на аванси, депозити и кауции - овој вид на обврски се обавува најчесто при изведување на операции кои бараат капитална покриеност за изведба на истите или во случај кога за финансирањето на самото производство на постојаното средство потребни се авансни плаќања, депозити и кауции.

в. Долгорочни обврски по основа на издадени обврзници и други должнички - инструменти;

г. Долгорочни резервирања за пензии, даноци и придонеси - издавањето на обврзници и други должнички инструменти со себе си носи многу поволности во поглед на флексибилноста која ја нуди истиот процес за количината на добиените средства, каматната стапка и доверилитерите кои што го кредитираат претпријатието. Управителот треба да се осигура да не се ослони премногу со цел да нема проблеми и потешкотии предизвикани од каматниот ризик со кои би можел да се соочи со издавањето на истите.

д. Долгорочни резервирања за пензии, даноци и придонеси;

Б) Тековни обврски - не се далеку поразлични од долгорочните обврски, разликата во нив е периодот на доспевање и тенденцијата за помала исплата на истите од страна на нашото стопанство. Особено од страна на фирмите со голема пазарна моќ, при што некој од нив ги исплаќаат двојно или тројно од рокот на нивното

доспевање. Етички оваа практика е неоправдлива, ама како резултат на лоши етички одлуки голем број на управители успеваат да достигнат поголеми нивоа на раст или да го одржат бизнисот настрана од банкрот. Во тековни обврски влегуваат:

а. Обврски спрема добавувачи и останати обврски - овие обврски се најликвидни, лошата практика која што ја спомнавме погоре се практикува најчесто со истите, но доколку имаме повратно побарувања од страна на добавувачот во тој случај се неутрализира на горе објаснатиот ефект на кредитирање. Во теорија истото треба да се изведува редовно и во рамки на рокот на доспевање, со цел да се избегне не само нарушување на кредитниот углед на самото претпријатие туку и односот кој што го има претпријатието со добавувачите

б. Обврски спрема државата - овие краткорочни обврски спрема државата се најчесто во форма на обврски спрема државата за даноци на:

- додадена вредност
- акцизите
- царини и царински давачки
- придонеси на плата и даноци на плата

в. Обврски за краткорочни кредити и хартии од вредност - овие обврски се јавуваат во форма на обртни средства кои се користат за капитализирање на брзо обртни инвестиции/зделки. Потпирањето на овој вид на обврски може да доведе до ефект на нагризување на профитабилноста на самото работење и поради ова управителот треба да внимава на процентуалната искористеност на истите од вкупниот обем на сите оперативни текови.

в. ПВР - Пасивни временски разграничувања претставуваат однапред наплатени производи или услуги кои што во иднина треба да бидат испорачани. Управителот треба да внимава на оперативните текови и на исполнителноста на истите, во

спротивно може да се доведе до ситуација во која претпријатието ќе продаде производи или услуги во поголем обем од својот производствен/услужен капацитет.

2.3.2 Билансоѝ на успеѝ го покажува не/успехот во работењето на деловниот субјект за одреден временски период (најчесто една календарска година). Елементите кои се директно поврзани со мерењето на успешноста при работењето во Билансот на успех се приходите и расходите:

ПРИХОДИ - РАСХОДИ = ДОБИВКА/ЗАГУБА

Приход е зголемување на економската корист во текот на пресметковниот период во вид на приливи - зголемување на средствата, или намалување на обврските, кои резултираат во зголемување на главнината, освен оние кои се однесуваат на придонесите од учесниците во главнината. **Расход** е намалување на економската корист во текот на пресметковниот период, во вид на одливи - намалување на средства, или правење на обврски кои резултираат во намалување на главнината, освен оние кои се однесуваат на учесниците во главнината. **Добивка/загуба** е резултат од работењето, пресметан вз основа на остварените приходи и расходи во извештајниот период.⁵

Како основни билансни ставки без разлика на сложеноста на билансот на успех се среќаваат:

Бруто Приходи, или се среќаваат како приходи од продажба, претставува износот на приходи кои вкупно го добива претпријатието за количеството продадени производи или услуги, ова претставува сума од целовкупното оперативно производство и истите се користат во скоро сите коефициенти на профитабилност. Самиот пораст или намалување на истите може да биде под влијание на повеќе фактори како што се инфлаторни промени, промени на општи цени, промени во количина на продадени производи и слично и анализата на истите без претходна на анализа на истите во согласност со другите ставки од страна на билансот на успех би било залудни. Најчесто аналитика која се среќаваат се:

⁵ Доцент д-р Јанка Димитрова, Ревизија (теоретски и практични аспекти), Штип 2013

- Приходи од продажба на добра и услуги во странство

- Приходи од продажба на добра и услуги во земјата - или се среќаваат како приходи од продажба, претставува износот на приходи кои вкупно го добива претпријатието за количеството продадени производи или услуги, ова претставува сума од целокупното оперативно производство и истите се користат во скоро сите коефициенти на профитабилност. Самиот пораст или намлаување на истите може да биде под влијание на повеќе фактори како што се инфлаторни промени, промени на општи цени, промени во количина на продадени производи и слично и анализата на истите без претходна анализа на истите во согласност со другите ставки од страна на билансот на успех би било залудни. Најчесто аналитика која се среќаваат се:

***Трошоци за продадени производи и фактурна цена на производи (Производствени трошоци)** - овие трошоци се јавуваат на билансот на успех по реализација на производите и услугите и по автоматизам се префрлаат билансните сосостојби од сметката залиха на готови производи на сметката трошоци за продадени производи.

а) Директни матијали

- Трошоци за сировини и материјали (производство)
- Набавна вредност на продадени добра (стоки)
- Набавна вредност на продадени материјали, резервни делови и отпадоци

б) Директни плати

- Трошоци за вработени

в) Општи трошоци на производството - евиденција на истите поради практичност се врши на две сметки:

- * планска стапка на општи трошоци
- *фактички општи трошоци

На крајот од годината се врши порамнување, разликата меѓу нив се префрла на сметката од повисок ред (Трошоци за продадени производи/фактурна цена на производи).

Аналитички се содржат следниве под сметки:

- Трошоци за енергија (за производство)
- Трошоци за резервни делови и материјали (производство)
- Услуги со карактер на материјални трошоци

Бруто Добивка (COGS):

Оперативни трошоци (познати како Трошоци на периодот)

1. Маркетинг и продажба
2. Администрација и управување
3. Истражување и развој

Оперативна добивка (EBITDA)

Амортизација;

- Приходи од финансирање
- Расходи од финансирање

Добивка од финаннансирање;

- Приходи од други текови
- Расходи од други текови

Добивка од други текови;

Добивка пред даночење (ЕВТ);

Нето добивка/Профит;

***Забелешка по основ на диференциација помеѓу Трошоци за готови производи и Трошоци за продадени производи**

Покрај самиот факт дека Сметката Трошоци за готови производи не се среќава во истата форма, Реализираните готови трошоци преминуваат на сметка за Трошоци на продадени производи, а остатокот кој што влегува во вредноста на залихата на готови производи се вклучува во Остатнти расходи, поради оваа комплексност мораше да се нагласи овој факт. Сè додека не се реализира продажба на овие производи истите трошоци ќе се книжат како оперативен расход. Што значи претприатието сè додека не ја исчисти залихата и доколку работи на работ на преломната точка покрај големата ефективност со работењето на голем обем сепак

финансиски сè додека не ги реализира готовите производи кои стојат на залиха истото работи со загуба.

2.3.3 Извештај за парични текови претставува преглед на сите парични приливи и одливи за одреден временски период кои произлегуваат од оперативните, финансиските и инвестиционите активности на компанијата. Со овој извештај се дообајснуваат настанатите промени во Билансот на состојба и се надополнуваат податоците и информациите од Билансот на успех. Во него се класифицирани следниве активности:

- **парични текови од оперативни (деловни) активности** се главни кои му генерираат приходи на деловниот субјект и од други кои не се инвестициони или финансиски;
- **парични текови од инвестициони (вложувачки) активности** се стекнувања и отуѓувања на нетековните средства и други вложувања кои не се вклучени во паричните еквиваленти;
- **парични текови од финансиски активности** резултираат во промени на големината и структурата на сопствениот капитал и позајмувањата на компанијата.

Паричните еквиваленти се чуваат со цел да се излезе во пресрет на краткорочните парични обврски. **Единствено Извештајот за парични текови се изготвува врз основа на принципот на наплатена реализација, а не врз основа на принципот на фактурирана реализација.**

2.3.4 Извештај за промени во капиталот се прикажани добивката/загубата за периодот, износот на дивиденди во текот на периодот како и износот по акција. Откако ги објаснивме четирите основи финансиски извештаи, во продолжение ќе се наведат примери за тоа како (и зошто) менаџерите треба да ги разбираат информациите добиени од финансиските извештаи.

Поради овој факт важно е да се нагласи, секој финансиски резултат постигнат и запишан во билансот на успех е залуден доколку друштвото ја нема можноста да ја капитализира добивката. Самиот факт дека само 30% од ново формираните

друштва ја преживуваат првата година од основањето и 1% од сите трговски друштва успеваат да ја преживеат првата декада од своето основање дава значење на самиот извештај и умешноста на управување со готовински текови.

2.4 ОСНОВНИ ФИНАНСИСКИ ПОКАЗАТЕЛИ

Финансиските показатели се релативна големина, однос на две или повеќе избрани нумерички вредности земени од финансиските извештаи на компаниите. Тие се користат за оцена на целокупната финансиска и оперативна состојба на компаниите. Тие можат да бидат изразени во децимален број како на пример 1,5 или во процент ($\times 100$).

Вредностите кои се користат при пресметување на финансиските показатели се земаат од финансиските извештаи, како Билансот на состојба, Билансот на успех, а понекогаш и Извештајот за парични текови.

Преку разбирање на информациите од финансиските извештаи менаџерите донесуваат финансиски одлуки, согледуваат кои функции или одделенија бараат подобрување, дали вредноста на дивидендата се намалила или зголемила во однос на минати периоди, согледување на финансиските перформанси за да го процени текот на остварувањето на поставените цели итн.

Финансиските показатели се категоризирани според финансискиот аспект кој се мери со показателот:

2.4.1 Показатели за анализа на профитабилноста на компанијата даваат информација за тоа кои фактори придонесуваат за остварување на добивката.

$$\text{бруто профитна маржа} = \frac{\text{продажба} - \text{трошоци на продадени производи}}{\text{продажба}}$$

Овој показател го покажува секој остварен денар продажба кој останува по одземање на производствените трошоци. Тој е под влијание на промените во обемот на продажба, промените во продажната цена и промените во производствените трошоци. Повисока бруто профитна маржа може да значи попрофитабилно работење на компанијата но, доколку тоа е постигнато преку зголемување на продажните цени може да ја доведе во прашање конкурентноста на компанијата, што ќе резултира со опаѓање на обемот на продажба и во крајна линија да го загрози опстанокот на компанијата.

Калкулација на Бруто Профитна Маржа според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Бруто Приходи	248,671	219,858
Бруто Добивка (Sales - COGS)	59,751	48,493
Бруто Профитна Маржа	24.03%	22.06%

$$\text{оперативна профитна маржа} = \frac{\text{оперативна добивка}}{\text{продажба}}$$

Оперативната профитна маржа е под влијание на истите фактори како и бруто профитната маржа, плус оперативни трошоци како што се: трошоци за закуп, за огласи, за покривање ненаплатливи заеми и сл.⁶

⁶ Доцент д-р Оливера Ѓорѓиева-Трајковска, *Финансиската анализа како методолошки инструмент за оценка на финансиската стабилност и успешност на компаниите*, стр. 19-41

Оперативната профитна маржа го предупредува управувачот на претприатието за потенцијалниот удел на оперативните трошоци (фиксни и административни) кои влијаат врз профитабилноста на претприатието. Големите дискрепанци измеѓу бруто профитната и оперативната профитна маржа укажуваат дека менаџментот треба да вложи напор за да ја зголеми ефикасноста на оперативните активности и со тоа да ги намали фиксните и административните трошоци кои настануваат со работењето.

Калкулација на Оперативна Профитна Маржа според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Бруто Приходи	248,671	219,858
Оперативна Добивка	18,470	4,143
Оперативна Профитна Маржа	7.42%	1.88%

Калкулација на продуктивен пораст на оперативна добивка

$$\text{продуктивен пораст на оперативна добивка} = \left(\frac{248.671}{219.858} \right) - \frac{118.920 + 26.824}{171.365 + 29.811} = 0,0586$$

Податоци во 000ден	2021	2020
Бруто Приходи	248,671	219,858
Трош за произ/наб.	188,920	171,365
Трошоци на период	26,824	29,811
Продуктивен пораст на оперативна добивка	5.86%	
Пораст на Бруто Приходи	13.10%	
Пораст на Оперативни трошоци	7.24%	

Овој показател се пресметува според истата формула за другите видови на добивки. т.е продуктивен пораст на добивката од финансирање и останати извори. Показателот е доста важен не само за управителот туку и општо за инвеститорите дека ги неутрализира факторите кои влијаат на инфлацијата, т.е го занемарува ефектот на зголемувањето на трошоците врз износот на бруто добивката. Или овој показател претставува референта стапка за успешноста на процесите кои донесуваат добивки и самиот управител во услови на ценовна нестабилност.

$$\text{нето профитна маржа} = \frac{\text{нето добивка}}{\text{продажба}}$$

Вредноста на нето профитната маржа е една од највлијателните показатели бидејќи таа покажува колку компанијата е успешна во конвертирање на приходите во профит достапен за акционерите.

Калкулација на (Нето) Профитна Маржа според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Бруто Приходи	248,671	219,858
Нето Добивка	28,213	18,981
(Нето) Профитна Маржа	13.45%	11.72%

Профитната маржа е најважна за инвеститорите да увидат колкав принос погоден за распределба во форма на дивиденда ги очекува по оданучувањето на претпријатието со даноците за добивка. Иако некогаш таа може да биде поголема од Оперативната Профитна Маржа тоа не би требало да претставува огромен проблем за претпријатието бидејќи во одредени случаи на реструктурирање нормално е неоперативните активности да влијаат на повисока Нето маржа него Оперативна.

$$EBITDA = \frac{\text{оперативна добивка} + \text{амортизација}}{\text{приходи од продажба}}$$

EBITDA (Earnings before interest, taxes, depreciation and amortization) се користи при анализа на профитабилноста на самото претпријатие без земајќи во обзир трошоците за реинвестирање и финансирање на истото. Во основа овој е најчист показател за оперативната ефикасност на претпријатието во целост и истиот може да биде од клучно значење во носење на одлуките и донесување на стандарди за самото претпријатие. Покрај за управувачите истиот е од големо значење и за инвеститорите бидејќи истиот ја покажува маржата при која претпријатието би допринело до готовински принос без вклучување на трошокот за капитална експанзија и за реинвестирање.

Калкулација на EBITDA Профитна Маржа според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Бруто Приходи	248,671	219,858
EBITDA Добивка	32,927	18,682
EBITDA Профитна Маржа	13.24%	8.50%

Пресметката на EBITDA е само првиот чекор. Следниот е да се утврди дали пресметаната EBITDA одразува добра профитабилна состојба или не. Компаниите користат различни мерки за да ја проценат EBITDA а меѓу поважната е EBITDA маржата $EBITDA \text{ маржа} = \frac{EBITDA}{\text{вкупен приход}}$. Ако EBITDA маржата е поголема од EBITDA маржата на други бизниси, тоа покажува дека фирмата има поголем потенцијал за раст. Еве со пример:

	EBITDA	Вкупен приход	EBITDA маржа
Компанија А	\$650.000	\$7.000.000	9,3%
Компанија Б	\$600.000	\$6.000.000	

И покрај тоа што компанијата А има помала EBITDA во споредба со компанијата Б, таа има помала EBITDA маржа од EBITDA маржата на компанијата Б што укажува дека има повисок потенцијал за раст и поперспективна иднина од компанијата Б.⁷

$$EBIT = \frac{\text{оперативна добивка} - \text{даноци}}{\text{приходи од продажба}}$$

EBT (Earnings before taxes) е слична со EBITDA само што не ги зема во предвид амортизацијата и трошоците од камати. Нејзината важност се согледува во тоа што не ги зема предвид индиректните трошоци како што се даноците туку покажува колку заработува бизнисот и колкав би му бил потенцијалот на бизнисот да се задолжи или да ја реинвестира добивката пред тоа да ја погоди самата профитабилност.

Калкулација на EBT Профитна Маржа според податоците на АД Грозд

⁷ <https://windes.com/the-importance-of-the-ebitda-calculation-in-business-valuation/#:~:text=What%20is%20EBITDA%3F,earnings%2C%20revenue%2C%20and%20income>

Податоци во 000ден	2021	2020
Бруто Приходи	248,671	219,858
ЕВТ Добивка	28,213	18,981
ЕВТ Профитна Маржа	11.35%	8.63%

$$\text{ефективна даночна стапка} = \frac{\text{даночни трошоци}}{\text{заработка пред оданочување}}$$

Калкулација на Ефективна даночна стапка според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Платен данок	3,607	2,847
ЕВТ Добивка	28,213	18,981
Ефективна Даночна Стапка	8.45%	8.49%

Ефективна даночна стапка – претставува показател на профитабилност кој што укажува колку добро претпријатието управува со даноците т.е оваа стапка ни укажува фактички колкава стапка исплаќа истото во споредба со добивката пред даночење. Одредени претпријатија со паметно користење на бенефитите кои што ги дава во форми на даночни ослободувања и признавање на трошоци како што се амортизацијата и други трошоци кои според одредени економисти не би требале да бидат одземени од даночење. Успеваат да ја намалат реалната даночна стапка на добивка од иницијалните 10%

2.4.2 Показателите за деловна активност, познати и како показатели на обрт, ја покажуваат брзината со која компанијата остварува обрт на побарувањата, залихите, долгорочните средства или вкупните средства.

$$\text{обрт на вкупни средства} = \frac{\text{продажба}}{\text{просечни вкупни средства}}$$

Показалецот за обрт на вкупните средства укажува на пример, ако компанијата генерира повеќе продажба со поалку средства, тоа значи дека компанијата има повисок коефициент на обрт, кој покажува дека станува збор за компанија која ефикасно ги користи своите средства. Оваа информација е потребна

за менаџерите за да преземат чекори за намалување на трошоците или за одржливоста на компанијата на долг рок. Како алтернатива на овој показалец се јавува показалецот за обрт на основни средства.

Во продолжение е прикажан пример за овој показател:⁸

Хипотетичка пресметка на показателот за обрт на вкупни средства на компанија АБЦ		
	201X (мината година)	201X (Тековна година)
Вкупни приходи	\$1.000.000	\$1.500.000
Пари и парични еквиваленти	\$50.000	\$60.000
Побарувања	\$30.000	\$40.000
Залихи	\$95.000	\$100.000
Нетековни (долгорочни средства), нето	\$800.000	\$940.000
Вкупни средства	\$975.000	\$1.140.000

Според наведените податоци, стапката на обрт на вкупните средства за тековната година за компанијата АБЦ изнесува:

$$\frac{\$1.500.000}{(\$975.000 + \$1.140.000)/2} = 1.418$$

Тоа значи дека за секој долар средствата со кои располага, компанијата АБЦ генерира \$1.42 приход.

$$\text{обрт на залихите} = \frac{\text{трошоци на продадени производи}}{\text{просечни залихи}}$$

Показалецот за обрт на залихите покажува кои производи имаат „брз излез“ односно колку добро се продава одреден производ. Ако бројката се движи помеѓу 5 и 10 тоа значи дека компанијата ги продава и надополнува залихите на секои 1-2 месеци.⁹

$$\text{стапка на обрт на побарување} = \frac{\text{продажба}}{\text{просечни побарувања}}$$

Стапката на обрт на побарувања пресметува колку добро компанијата управува со нејзините побарувања. На пример, ако продажбата изнесува

⁸ Магистерски труд, Грозда Костадинова, Штип, 2014

⁹ <https://www.extensiv.com/blog/good-inventory-turnover-ratio>

\$10.000.000 во годината, просечното салдо во ставката 120 изнесува \$500.000, нејзиниот коефициент на обрт на побарувањата ќе изнесува 20. Тоа значи дека компанијата ги свртува 10 пати просечно побарувањата во текот на годината, односно просечниот период на наплата е 18 дена.¹⁰

$$\text{просечен период на наплата на побарувања} = \frac{365}{\text{показателот на обрт на побарувањата од купувачите}}$$

Мерило за просечениот број на денови потребни да се наплатат побарувањата од купувачите. Во практика се смета дека прифатливиот износ е 30 дена. Ако во просек, купувачите на компанијата ѝ ги исплаќа побарувањата во рок од 30 дена, тогаш тоа би значело дека ефикасно ги собираат сметките. Ако е повисоко од 30 дена, тоа може да значи дека има проблеми со наплатата на нејзините сметки, а исто така може да укаже на проблеми со готовинскиот тек.

$$\text{стапка на обрт на основни средства} = \frac{\text{нето продажби (биланс на успех)}}{\text{основни средства (биланс на состојба)}} \quad \text{овој}$$

коефициент индицира мерење на оперативните перформанси. Повисокиот коефициент на обрт на основни средства покажува дека компанијата ефикасно користела инвестиции во основните средства за да генерира продажба.

2.4.3 Показатели за анализа на ликвидноста ја мерат способноста на компанијата да ги плати своите краткорочни обврски во рокот во кој доспеваат.

$$\text{стапка на тековна ликвидност} = \frac{\text{тековни (обртни) средства}}{\text{тековни (краткорочни) обврски}}$$

Со овој показател се утврдува дали краткорочните средства на компанијата (пари, парични еквиваленти, хартии од вредност, побарувања, залихи) се доволни за да се исплатат краткорочните обврски (сметки, краткорочни долгови, даноци,

¹⁰ 360 или 365 денови во годината се делат со добиениот коефициент со што го добиваме износот од 36 дена

пресметани трошоци). Нумеричкиот податок треба да изнесува 2. Ако стапката на тековна ликвидност изнесува 2 тоа значи дека компанијата има двапати повеќе тековни средства од оние кои ѝ се потребни за подмирување на тековните обврски во текот на годината. Овој коефициент е доста важен во кризни периоди на инфлациони притисоци при зголемување на каматната стапка на капиталот со тоа и трошоците за самите обврски.

Калкулација на Тековна ликвидност според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Тековни средства	189,001	145,446
Тековни обврски	35,366	33,260
Тековна ликвидност	5.34	4.37

$$\text{стапка на моментална ликвидност} = \frac{\text{тековни средства} - \text{залихи}}{\text{тековни обврски}}$$

Оваа стапка е построга во поглед на испитување на ликвидноста. Оваа стапка на моментална ликвидност ги изоставува залихите и е доста поосодветна за користење во турбулентни економски период. За посодветно пресметување на моменталната ликвидност може да се земе пондер на инфлационите притисоци врз залихите кои што се погодени од истите со поголем коефициент за влијание врз тековните средства.

Калкулација на Моментална ликвидност според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Тековни средства	189,001	145,446
Залихи	67,001	57,103
Тековни обврски	35,366	33,260
Моментална ликвидност	3.45	2.66

2.4.4 Показатели за солвентност/сигурност, ја покажуваат целокупната позиција на задолженост на компанијата и начинот на финансирање на нејзиното работење.

Од овде доколку показателот долг-сопствен капитал се зголемува тоа значи дека компанијата повеќе е финансирана од страна на доверителите, отколку од сопствените финансиски извор што може да биде опасен тренд. Во овој случај, менаџерот може да одлучи туѓите средства да ги инвестира во активности во кои би имал потенцијален поврат на инвестициите преку кои ќе ги подмири долговите спрема доверителите.

$$\text{вкупна задолженост} = \frac{\text{вкупен долг}}{\text{вкупни средства}}$$

Ако стапката на вкупна задолженост е 0,5 тоа значи дека половина од расположливите средства се финансирани од надворешен долг.

Калкулација на Вкупна задолженост според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Вкупно долг	35,366	33,260
Вкупно средства	679,076	642,108
Вкупна задолженост	5.21%	5.18%

$$\text{покрытие на средства} = \frac{\text{вкупно средства} - \text{тековни обврски}}{\text{вкупно обврски}}$$

Показателот за покриеност на средствата е дава поголема сигурност бидејќи ги анулира краткорочните обврски со што ја покажува реалната солвентност на самото претпријатие во услови на кредитни притисоци.

Калкулација на Покритие на средства според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Вкупно долг	35,366	33,260
Вкупно средства	679,076	642,108
Тековни средства	35,366	33,260
Покритие на средства	18.20	18.31

$$\text{показател долг — капитал} = \frac{\text{вкупен долг}}{\text{акционерски капитал}}$$

Овој показател ни укажува на соодносот на страната на пасивата, самиот сооднос измеѓу двете главни категории. Показателот на управувачот му алармира во случаи кога истиот значително се зголемува кој укажува на несигурност во справување со обврските и долгогорочното исполнување на истите. Кај финансиските институции истиот некогаш достигнува и износ над 5, поради големиот обем на депозити кои што сочинуваат дел од нивната билансна пасива.

Калкулација на Долг/Капитал според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Вкупно долг	35,366	33,260
Акционерски капитал	642,297	608,846
Вкупна задолженост	5.51%	5.46%

$$\text{запишан капитал} = \frac{\text{основна главнина}}{\text{вкупни средства}}$$

Коефициентот, или показателот, на запишан капитал (уште познат и како коефициент на акционерски капитал) покажува колкав дел од средствата се генерирани со издавање на акции наместо со преземање долг. Колку е помал резултатот или процентот, толку повеќе долг користи компанијата за да плати за своите средства.

Калкулација на Запишан Капитален коефициент според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Вкупно средства	679,076	642,108
Основен капитал	88,161	88,161
Запишан Капитален коефициент	12.98%	13.73%

На пример,¹¹ $\text{запишан капитал} = \frac{2.250.000}{3.000.000} = 0,75 = 75\%$ ова ни покажува дека компанијата има финансирано 75% од своите средства со акционерскиот капитал, што значи само 25% се финансирани од долг. Во финансискиот сектор, особено кај депозитните институции, повисоката стапка на овој показател ни укажува помала ефективност во искористување на депозитите. Преголеми стапки и премали за истиот ни укажуваат на алармантни ситуации, на преголема или премала профитабилност, т.е ризична изложеност.

$$\text{показател за оперативна покриеност на каматата} = \frac{EBITDA}{\text{камата}}$$

Понатаму, ако показателот за оперативна покриеност на каматата е под 1 тоа значи дека компанијата не генерира доволно приходи за да ги покрие трошоците за камати.

$$\text{показател за покривање на камата (со готовински тек)} = \frac{\text{нетодобика}}{\text{камата}}$$

Додека показалецот за покриеност на каматата со готовински тек е многу подобра мера која го преставува готовинскиот тек од операциите кој може да се преземе од Извештајот за готовински текови.¹²

2.4.5 Пазарни конекции

Покрај основните финансиски показатели, менаџерот пред да донесе стратешка одлука, на пример за инвестирање во освојување нови пазарни подрачја, аквизиции или мерџери и сл., треба да ги процени: стапката на принос на сопствениот капитал ROE и стапката на принос на вкупните средства:

Покрај основните финансиски показатели, менаџерот пред да донесе стратешка одлука, на пример за инвестирање во освојување нови пазарни подрачја, аквизиции или мерџери и сл., треба да ги процени: стапката на принос на сопствениот капитал (ROE) и стапката на принос на вкупните средства (ROA):

¹¹ www.investopedia.com

¹² Магистерски труд, Грозда Костадинова, Штип, 2014, стр. 40-73

$$\text{Поврат на капитал} = \frac{\text{готовински принос}}{\text{вкупно капитал}} \quad \text{Поврат на средства} = \frac{\text{готовински принос}}{\text{вкупно средства}}$$

ROE е мерка за коефициент на повратот инвестицијата (инвестираниот капитал, а ROA е вид на показател кој укажува на целовкупното финансиското работење. Информациите за пресметка на овие стапки се согледуваат во Билансот на успех и состојба.

Калкулација на ROE според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Нето добивка / Готовински принос	33,451	25,773
Вкупно капитал	642,297	608,846
Повраток на Капитал (ROE)	5.21%	4.23%

Пример за ROE, ако изнесува 0,20 или 20% тоа значи дека за секој долар инвестиран, компанијата остварила 20 центи нето приход во пресметковниот период. Или од инвестициона гледна точка, инвеститорот ќе си ја поврати инвестицијата во бизнисот во следните 5 години. Во случајот со АД Грозд Струмица може да забележиме дека повратокот во просек се движи приближно околу 5% или повратокот на инвестираниот капитал изнесува околу 20 години.

Калкулација на ROA според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Нето добивка / Готовински принос	33,451	25,773
Вкупно средства	679,076	642,108
Повраток на Средства (ROA)	4.93%	4.01%

Пример за ROA, ако изнесува 0,10 или 10% тоа значи дека за секој долар актива, компанијата генерира 10 центи нето приход или компанијата ќе успее да ги дуплира средствата во период од 10 години.

$$\text{Стапка на исплата на дивиденда} = \frac{\text{исплата на дивиденда по акција}}{\text{цена по акција}}$$

Стапката на исплата на дивиденди е односот на вкупниот износ на дивиденди исплатени на акционерите во однос на нето приходот на компанијата. Тоа е процентот на заработка исплатена на акционерите преку дивиденди. Износот што не им се плаќа на акционерите го задржува компанијата за да го отплати долгот или да го реинвестира во основните операции.

$$\text{Коеф. цена во соодно со добивка} = \frac{\text{добивка по акција}}{\text{цена по акција}}$$

Овој показател е важен за инвеститорите и управувачот треба со своите одлуки да внимава да не влијае значително на намалување на истиот. Бидејќи некој инвеститори сакаат поголеми стапки на цена во однос со добивка истиот. Овој показател во услови на ефикасен пазар на капитал, е закотвен за стапката на ROA на компанијата. Ова се случува поради фактот дека во ефикасен пазар во кој често сметководствената вредност на самата компанија со мали отстапувања е еднаква на пазарната вредност на компанијата.

Со зголемување на довербата на шпекулативните инвеститори, така се намалува и зголемува овој показател. При преобладување на пазарна алчност, тогаш имаме висок коефициент на Цена/Добивка, при надежност Цена/Добивка показателот е на разумно ниво. Во случај на преобладување на стравот пак показателот е на многу ниско ниво.¹³

Калкулација на Цена/Добивка по акција според податоците на АД Грозд

Податоци во 000ден	2021	2020
Нето добивка/Готовински принос по акција	1.309,00	1.009,00
Цена по акција	2,250	2,250
Цена/Добивка (P/E)	1.72	2.23

Во случајот со калкулацијата на овој показател кај друштвото АД Грозд може да забележиме поради слабата пазарна промена на цената дека истото е на

¹³ Мала Книга за разумно инвестирање – Џон К. Богл)

многу ниско ниво и тоа ни укажува дека акцијата е доста потценета или пак инвеститорите имаат страв кон сигурноста на приносите. Управувачот нема зошто да добива сигнализација од истиот освен во случај кога сака да презентира одредена слика во јавноста или да ја придобие довербата на неговото работење со цел да постигне поголема капитална добивка за акционерите со зголемување на пазарната цена на акцијата.

2.5 Пример за анализа на финансиски извештаи на претпријатието АД Грозд - Струмица 2020/21

а) Биланс на состојба

Тековни средства	Ред број	2021	2020
4 Залиха	1	67.001	57.103
2 Побарувања од купувачи	2	52.846	58.361
3 Останати побарувања	3	2.196	2.124
5 Краткорочни финансиски средства	4	1.415	4.148
1 Пари и парични еквиваленти	5	65.543	23.710
6 АВР	6	0	0
Тековни средства	100	189.001	145.446
Постојани средства	Ред број	2021	2020
Нематријални средства	1		
Матријални средства (2.1+2.2+2.3+2.4)	2		
Недвижност	2,1	129.046	133.805
Опрема	2,2	57.852	65.193
Останати матријални средства	2,4	7.944	2.430
Долгорочни финансиски средства (4.1+4.2+4.3+4.4+4.5)	4	295.233	295.234
Вкупно постојани средства	100	490.075	496.662
Вкупно актива	100	679.076	642.108

Тековни обврски	Ред број	2021	2020
1 Обврски спрема добавувачи и останати обврски	1	25.266	13.344
2 Обврски спрема државата	4	2.917	2.749
3 Обврски за краткорочни обврски	5	1.303	1.232

4 Обврски за краткорочни кредити и хартии од вредност	2	5.324	15.379
5 Краткорочни резервирања	3	556	556
6 ПВР	6	0	0
7 Обврски по основ на нетековни средства (или групи за отуѓување) кои се чуваат за продажба и прекинати работења	7	0	0
900 Тековни обврски	100	35.366	33.260
Постојани обврски	Ред број	2021	2020
Долгорочни обврски	100	0	0
Капитал	Ред број	2021	2020
Основна главнина и ревалоризациони резерви	1	116.139	116.139
Вкупно Резерви	2	27.820	27.820
Ревалоризирани Резерви	2,1	27.564	27.564
Задолжителна Резерва	2,2	256	256
Акумулирана добивка/загуба	3	464.888	439.115
Малцински удел	4	0	0
Добивка/Загуба за деловната година	5	33.450	25.772
Вкупно капитал	100	642.297	608.846

Вкупно пасива	677.663	642.106
---------------	---------	---------

б) Биланс на успех (во 000 денари)	2021	2020
Бруто Приходи	248.671	219.858
Приходи од продажба на добра и услуги во земјата	216.599	195.713
Приходи од продажба на добра и услуги во странство	32.072	22.975
Приходи од продажба на материјали, резервни деловии отпадоци	0	1.170
Трош за произ/наб.	188.920	171.365
Трошоци за сировини и матријали (производство)	126.489	104.860
Трошоци за енергија (за производство)	8.248	7.129
Трошоци за резервни делови и матријали (производство)	717	495
Набавна вредност на продадени добра (стоки)	19.968	23.807

Набавна вредност на продадени материјали, резервни делови и отпадоци	0	1.117
Услуги со карактер на материјални трошоци	13.512	13.948
Трошоци за вработени	19.986	20.009
Бруто Добивка (COGS)	59.751	48.493
Трошоци за материјали (Sales, R&D, Admin)	0	8
Трошоци за услуги со карактер на материјални трошоци	25.760	28.892
Трошоци за вработени – продажба, истражување и развој, администрација	1.064	911
Оперативни трошоци	26.824	29.811
Оперативна добивка (EBITDA)	32.927	18.682
Амортизација	14.457	14.539
Приходи од финансирање	346	0
Приходи на основ позитивни курсни разлики	106	
Останати финансиски приходи	240	
Расходи од финансирање	199	456
Расходи врз основа на камати од работењето со неповрзани друштва	133	114
Расходи врз основа на негативни курсни разлики	66	342
Добивка од финан.	147	-456
Приходи од други текови	18.418	15.497
Приходи од вредносно усогласување на материјални средства		221
Приходи од вредносно усогласување на останати материјални средства	37	0
Приходи од вредносно усогласување на залихи	874	57
Приходи од наплатени отпишани побарувања и приходи од отпис на обврските		210
Останати приходи од работењето	388	106
Капитализирано сопствено производство и услуги	17.119	14.903
Расходи од други текови	8.822	203
Останати расходи од работењето	4.630	203
Вредносно усогласување (обезвреднување) на долгорочни побарувања, деп и сл	4.192	
Добивка од други текови	9.596	15.294
Добивка пред даночење (ЕВТ)	42.670	33.520
Даноци	3.607	2.847
Нето добивка/Профит	39.063	30.673
Ефек. Даночна стапка	8,45%	8,49%

в) Извештај за годишвински шекови

Ставка	2022	2021	Ставка	Удели	
Оперативни текови			Оперативни текови		
Нето добивка/загуба	33.451	25.773	Нето добивка/загуба	59,03%	1530,46%
Амортизација	14.457	14.539	Амортизација	25,51%	863,36%
Оштетување на сред. и рез.			Оштетување на сред. и рез.	0,00%	0,00%
Залихи	-9.900	-12.374	Залихи	-17,47%	-734,80%
Поб. на купувачите	5.986	9.158	Поб. на купувачите	10,56%	543,82%
Поб. за издад. аванси			Поб. за издад. аванси	0,00%	0,00%
Останати кратк. поб.	-671		Останати кратк. поб.	-1,18%	0,00%
ABP	235	-235	ABP	0,41%	-13,95%
Обврски кон добав	11.934	-35.279	Обврски кон добав	21,06%	- 2094,95%
Обврски за при. аванси	945	-1.258	Обврски за при. аванси	0	-1
Останати кратк обв.	223	1.360	Останати кратк обв.	0	1
ПВР	3		ПВР	0	0
Рас./при од камати			Рас./при од камати	0	0
Дивиденди	0	0	Дивиденди	0	0
Расходи за платен данок	0	0	Расходи за платен данок	0	0
Капитална доб/заг од осн.	0	0	Капитална доб/заг од осн.	0	0
Капитална доб/заг од вло.	0	0	Капитална доб/заг од вло.	0	0
Ост. Парични при/одл. Од оперативни текови	0	0	Ост. Парични при/одл. Од оперативни текови	0	0
Нето прилив/одлив	56.663	1.684	Нето прилив/одлив	2	1
Инвестициони активности			Инвестициони активности		
Набавка на недвижности, постројки, опрема, нематеријални средства	-7.872	-2.125	Набавка на недвижности, постројки, опрема, нематеријални средства	98,68%	100,00%
Продажба на недвижности, постројки, опрема, нематеријални средства			Продажба на недвижности, постројки, опрема, нематеријални средства	0,00%	0,00%
Приливи од пордажба на хартии од вредност			Приливи од пордажба на хартии од вредност	0,00%	0,00%
Одливи за купување на хартии од вредност			Одливи за купување на хартии од вредност	0,00%	0,00%
Аванси и заеми дадени на други лица (освен фин. институции)			Аванси и заеми дадени на други лица (освен фин. институции)	0,00%	0,00%
Приливи од наплата на дадени аванси и заеми на други лица (освен фин. институции)			Приливи од наплата на дадени аванси и заеми на други лица (освен фин. институции)	0,00%	0,00%
Краткорочни фин. Средства	-105		Приливи/ одливи од камати	1,32%	0,00%
Приливи/ одливи од дивиденди			Приливи/ одливи од дивиденди	0,00%	0,00%

Останати приливи и одливи од инвестициони активности			Останати приливи и одливи од инвестициони активности	0,00%	0,00%
Нето прилив/одлив	-7.977	-2.125	Нето прилив/одлив	-21,17%	-80,19%
Финансиски активности			Финансиски активности		
Приливи преку издавање на сопственички хартии од вредност			Приливи преку издавање на сопственички хартии од вредност	0	0
Исплати поради враќање на заеми	-11.000	3.091	Исплати поради враќање на заеми	1	1
При. од издадени дол. хартии од вредност и кредити			При. од издадени дол. хартии од вредност и кредити	0	0
Стекнување на мал. Интерес			Стекнување на мал. Интерес	0	0
Исплатена дивиденда			Исплатена дивиденда	0	0
Откуп/прод. на соп. акции			Откуп/прод. на соп. акции	0	0
Нам. на обвр. за фин. лизинг			Нам. на обвр. за фин. лизинг	0	0
Нето прилив/одлив	-11.000	3.091	Нето прилив/одлив	-0	1
Нето парична промена					
Пари на почеток на годината	27.686	25.209			
Парична промена	37.686	2.650			
Пари на крај од годината	65.372	27.859			

г) Извештај на промена на капитал

2021					
Опис	Основна главина	Ревалоризирани резерви	Законски статуиран и останати резерви	Нераспредел на Добивка/ Загуба	Вкупно
Состојба на 01.01	80.076	27.979	35.907	464.889	608.850
Корекција на добивка од минати години					
Вкупна сеопфатна добивка / загуба за 2021 година				33.451	33.451
Реинвестирана добивка			52.927	-52.927	
Исплатена дивиденда					

Состојба на 31.12	80.076	27.979	88.834	445.413	642.301
2020					
Опис	Основна главина	Ревалоризирани резерви	Законски статуиран и останти резерви	Нераспредел на Добивка/Загуба	Вкупно
Состојба на 01.01	80.076	27.979	35.907	464.889	608.850
Корекција на добивка од минати години					
Вкупна сеопфатна добивка / загуба за 2021 година				25.773	25.773
Реинвестирана добивка					
Исплатена дивиденда					
Состојба на 31.12	80.076	27.979	35.907	464.889	642.301

Забелешки

	21	20
Аналитка услуги со карактер на материјални трошоци	13.512	13.948
Транспортни услуги	700	174
ПТТ и Интернет	425	515
Надворешни услуги за изработка на добра и извршување на услуги	4.339	2.553
Услуги за одржување и заштита	6.330	8.677
Комунални услуги	1.437	1.722
Останати услуги	281	307
	21	20
Аналитика на останати трошоци од работењето	25.760	28.892
Трошоци за надомест и други примања на членови на управен и надзорен одбор, одбор на директори и управители	9.487	14.209
Трошоци за спонзорства и донации	192	351
Трошоци за репрезентација	1.033	1.248
Трошоци за осигуравање	10	10
Банкарски услуги и трошоци за платен промет	410	354
Останати трошоци на работење	14.628	12.720
	21	20
Аналитика за трошоци за вработени	19.986	20.009
Плата и надоместоци на плата бруто	19.907	20.009
Останати трошоци за вработени	79	
	21	20
Аналитика за трошоци за вработени – продажба и админ	1.064	911
Дневници за службени патувања, ноќевања и патни трошоци	533	360
Надоместоци на трошоци на вработените подароци	531	551
	21	20
Аналитика за Амортизација	14.457	14.540
Амортизација на градежни објекти	4.760	4.791
Амортизација на постројки и опрема	8.748	8.696
Амортизација на алати, погонски и канцеларски инвентар, мебел и транспортни средства	949	1.053

Забелешки за Биланс на успех

3. Завршен дел

Можеме да заклучиме дека сите основни финансиски извештаи со правилна анализа може да се искористат како вешти алатки и граничници за работата на управителите од страна на иситите и од страна на инвеститорите.

На кратко да ги апсолвираме основните финансиски извештаи:

Билансот на состојба ни дава преглед во стурктурата на претприатието.

Метафорично: Поседот и долгот на претприатието. (новчаникот)

Показателна група: Ликвидносни, Солвентност (сигурност)

Билансот на успех ни дава преглед во активностите на претпријатието.

Метафорично: Сите работни позиции во кое е вклучено претпријатието (вработување)

Показателна група: Профитабилноста, Пазарни.

Извештај за готовинските текови ни дава преглед на способноста за наплата на изведените активности.

Метафорично: Кога и дали ги добива наплатите претпријатието (Дали добива плата?)

Показателна група: Деловната актива.

Извештај за капитални промени ни дава преглед на промени во капиталната структура.

Метафорично: Ракување со заштедите, личниот посед (Во што ги инвестира парите? Или кои капитал го продава?)

Показателна група: Пазарни.

На кратко да ги апсолвираме показателните групи:

Показателите за анализа на ликвидност - оваа група на показатели ни укажува на краткорочната способност на исплаќање на обврските на претпријатието.

Прашање: Дали во случај да мора сите долгови (со рок до 1 година да ги подмириме, како ќе влијае истото на нас?

Показателите за анализа на солветност/сигурност - оваа група на показатели ни укажува на долгорочната способност на исплаќање на обврските на претпријатието.

Прашање: Дали со иста стапка на заработка во иднина долгорочните кредитите ќе може да ги платиме?

Показателите за анализа на профитабилноста - оваа група на показатели ни укажува на ефикасноста на активностите кои допринесуваат приходи.

Прашања: Колкава ефикасност има нашата работа? Колкава заработка профит добиваме со нашата дејност? Дали вреди да продолжиме да работиме на истиот начин?

Показателите за анализа на деловна актива - оваа група на показатели ни укажува на ефикасноста на деловната актива, на временските периоди потребни за наплата на побарувањата и за обрт на залихите.

Прашања: Колку често ги добиваме наплатите од соработниците? Колку често правиме обрт на залихите? Колку пати просечно во годината ни треба да го повториме процесот за да заработиме?

Пазарни показатели - оваа група на показатели ни укажува на односот и сликата на општата инвеститорска јавност за самата компанија.

Прашања: Дали сме потценети како компанија на пазарот на капитал? Дали ни веруваат инвеститорите? Дали сме конкурентни за привлекување на нови инвеститори?

Користена литература

1. Upravljanje promenama, Isak Adizes, 1989
2. *Менаџмент*, Бобек Шуклев, 2013
3. Benjamin Graham I Spenser B. Meredit, *The interpretation of financial statements*, 1937
4. <https://instore.mk/record/23/6864/igor-kjika-optimizacija-na-nivoto-na-zalihite---modeli-za-nivno-upravuvanje>
5. Доцент д-р Јанка Димитрова, Ревизија (теоретски и практични аспекти), Штип 2013
6. Доцент д-р Оливера Ѓорѓиева-Трајковска, *Финансиската анализа како методолошки инструмент за оценка на финансиската стабилност и успешност на компаниите*
7. <https://windes.com/the-importance-of-the-ebitda-calculation-in-business-valuation/#:~:text=What%20is%20EBITDA%3F,earnings%2C%20revenue%2C%20and%20income>
8. Магистерски труд, Грозда Костадинова, Штип, 2014
9. <https://www.extensiv.com/blog/good-inventory-turnover-ratio>
10. www.investopedia.com